

Broedvogelonderzoekje vanuit de luie stoel

Leon Luijten

Een tuin is over het algemeen een overzichtelijk stukje biotoop voor enkele, algemene vogelsoorten. Omdat een mens veel in zijn eigen tuin rondkijkt, is het een ideaal terrein(tje) voor broedvogelonderzoek. Ik heb in 1999 en 2000 van de gelegenheid gebruikgemaakt.

Methode en onderzoeksterrein

Ik bewoon mijn onderzoeksgebied sinds twee broedseizoenen. De tuin is gelegen aan de oostzijde van Vlagtwedde (Westerwolde), buiten de bebouwde kom. In de directe omgeving is, naast mijn huis, kippenhok en schuurtje, geen bebouwing aanwezig. Op 300 meter afstand ligt een bungalowpark. Mijn erf grenst aan een sloot, openbare weg, houtwal en akkerbouwpercelen. Op deze akkers werden aardappel en suikerbiet (1999) en suikerbiet, aardappel, haver en zomergerst (2000) verbouwd. Op 50 meter afstand ligt een jong fijnsparrenbos. De tuin wordt voor een deel omgeven door een beukenhaag met overstaanders. In totaal zijn vier naaldbomen aanwezig de rest bestaat uit loofhout, hoofdzakelijk beuk en fruitbomen. Het schuurtje en de achterkant van het huis zijn begroeid met klimplanten (kamperfoelie en klimhortensia). Achter in de tuin staat een door bruidssluier overwoekerde vlier. Er is een grasveldje in de boomgaard aanwezig en een ruige begroeiing achter het schuurtje. De bodem onder de kersenbomen is ruig begroeid met brandnetel. Als predatoren zijn huiskat, vos, Vlaamse Gaaien, Havik en Sperwer aanwezig. Daarnaast lusten de aanwezige bosmuizen en rosse woelmuizen wel een eitje of jong vogeltje.

Gedurende het broedseizoen, of eigenlijk het gehele jaar, worden vogels in mijn tuin bijgehouden. Zang, balts, nestbouw en andere gedragingen die op voortplanting wijzen zijn gedocu-

menteerd. Vooral van Houtduiven is een goede documentatie vereist. Zo veel mogelijk werd het broedsucces tijdens de nestperiode achterhaald, soms werd het nest pas na de broedtijd gevonden en is aan de hand van toestand van het nest het succes bepaald. Vogelsoorten die niet in de tuin tot broeden kwamen zijn niet in dit artikel opgenomen. Hieronder bevinden zich echte doortrekkers als Wielewaal, maar ook een vaak aanwezige en zingende Spotvogel, Groenling, Geelgors en Heggenmus. Gekraagde Roodstaart en Grauwe Vliegenvanger hebben ook geen geschikte broedplaats kunnen vinden.

Resultaten

In tabel 2 is van de broedvogels in mijn tuin het aantal paren en het broedsucces gegeven.

Houtduif

De Houtduiven verkozen voor hun eerste legsels, in het vroege voorjaar, de weinige naaldbomen in mijn tuin. Het aantal broedpogingen verschilt tussen de jaren enorm. In 1999 werd mijn tuin regelmatig bezocht door Vlaamse Gaaien. Zij roofden uit ten minste drie nesten van Houtduiven de eieren. Uit één nest verdwenen twee bijna vliegvlugge jongen in de buik van een Havik. Overigens zorgen de Houtduiven zelf ook voor een slecht broedsucces. Zij bouwen soms zulke wankelende nesten dat ze gemakkelijk uitwaaien (vier nesten in 1999). Vooral in de eifase mislukken vaak nesten. (tabel 1) In 1999 vonden de succesvolle broedsels pas plaats in de nazomer (op dat moment

Tabel 1. Oorzaken van mislukking Houtduif in 1999 en 2000

	eifase	jongenfase
predatie	4	1
uitwaaien	4	-
onbekend	7	-

Tabel 2. Het aantal paren en het broedsucces in mijn tuin.

	1999			2000		
	aantal paar	broedpoging	succesvol	aantal paar	broedpoging	succesvol
Houtduif	3	15	2	3	7	4
Witte Kwikstaart	1	1	0	1	1	1
Winterkoning	1	2	0	0	-	-
Merel	1	3	2	1	2	2
Braamsluiper	1	1	0	1	1	1
Tuinfluit	0	-	-	1	1	1
Zwartkop	1	2	1	0	-	-
Pimpelmees	0	-	-	1	1	1
Koolmees	1	1	?	1	1	1
Spreeuw	0	-	-	2	2	2
Zwarte Kraai	1	1	1	0	-	-
Vink	1	2	1	1	2	1

is er een overvloed aan graan). Dat veel nesten van Houtduiven mislukken is blijkbaar normaal. In Nederland kent deze soort een zeer laag broedsucces, zelfs het op één na laagste van alle onderzochte soorten (Broednieuws 1999). De soort compenseert voortijdig mislukken door snel opnieuw te beginnen. In 2000 waren de broedsels succesvoller zodat veel minder broedpogingen werden ondernomen.

Witte Kwikstaart

Het paartje Witte Kwikken maakte in beide jaren een nest in de klimhortensia tegen het huis. In 1999 mislukte het nest in de legfase doordat de kat het nest vernielde. De oude vogels ondernamen geen nieuwe broedpoging maar verlieten het erf. In 2000 bouwde het paar op bijna dezelfde plaats een nest en legde vier eieren. Eén ei was onbevruucht en drie jongen vlogen succesvol uit. Op de dag van uitvliegen had de kat één jong te pakken. Na een ferme schop tegen de kat vloog het jong ogenschijnlijk ongedeerd weg. Enkele dagen na het uitvliegen van de jongen verdween het gezin van het toneel.

Winterkoning

Onder de dakrand van het kippenhok werd een nest gebouwd dat vroegtijdig door de kat verstoord werd. Er waren drie eitjes gelegd. Een tweede nestelpoging ondernam het paar in de klimhortensia. Ook dit mislukte jammerlijk in de legfase, oorzaak kat. Een derde en vierde nest (in de beukenhaag en onder een oud duivennest) hebben nooit eieren bevat.

Merel

Van de vijf nesten werden er vier in een van de ingerotte beukenstompen in de haag gebouwd. Een broedende Merel in zo'n weggebouwd nest is dan nauwelijks te zien. Een vijfde nest werd gebouwd in de Kamperfoelie tegen het schuurtje. Opmerkelijk was het snelle opvullen van een ontstaan leeg territorium door een nieuw mannetje uit het surplus. Op het moment dat het eerste broedsel van 2000 was uitgevlogen kwam het volwassen mannetje in een uitgezette rattenklem en overleed. Na zes dagen was zeker dat een nieuw, jong mannetje (tweede kalenderjaar) het territorium (en vermoedelijk ook het vrouwtje) in bezit had genomen. Samen produceerden ze een broedsel dat succesvol uitvloog.

Braamsluiper

In 1999 was een zingende Braamsluiper aanwezig. Een nest waarin in elk geval geen jongen gezeten hebben was gemaakt in de beukenhaag. In 2000 was de Braamsluiper weer zingend aanwezig. Er werd op precies dezelfde plaats een nieuw nest gebouwd. Uiteindelijk vlogen uit de vijf gelegde eieren vijf jongen uit. Opvallend genoeg ging het zingen door tot het nest klaar was en het eerste ei gelegd was. Na deze dag heb ik de Braamsluiper geen enkele keer meer horen zingen. Ondanks de korte zangperiode, waarin de soort overal lijkt voor te komen, zullen wellicht

heel wat Braamsluiers geen doortrekker maar broedvogel zijn.

Tuinfluiters

In 2000 werd na de broedtijd een nest gevonden. Het nest, waaruit succesvol jongen uitgevlogen waren, bevond zich in de met bruidssluier overwoekerde vlier. Eén niet uitgekomen ei lag nog in het nest. Hoewel Tuinfluiters zingend in de tuin aanwezig waren heb ik ze niet met nestmateriaal of voer zien slepen. Ik was dan ook verrast dat de soort in de tuin gebroed had.

Zwartkop

In 1999 werden twee nesten gevonden. Van het nest in een verwilde rozenstruik is het broedsucces niet duidelijk. In een omgevallen kersenboom doorgroeid met onkruid zat een tweede nest waar geen jongen in gezeten hebben. In de zomer van hetzelfde jaar vloog een jonge Zwartkop zich dood tegen een openstaand raam.

Pimpelmees

In 2000 broedde een paar succesvol in een speciaal opgehangen pimpelkast. Op 1 april werd druk met mos en schapenwol aan het nest gebouwd. Op 12 april werd het eerste ei gelegd.

Koolmees

Een paartje broedde in 1999 met onbekend succes in een spreeuwenkast. In 2000 werd een legsel jongen grootgebracht in een nieuw aangebrachte nestkast. Toen ik net na het uitvliegen

van de jongen het kastje wilde inspecteren en schoonmaken bleek één jong te zijn achtergebleven. Dit jong was invalide en vertoonde een draainek (sterrenkijker).

Spreeuw

De loop van het broedseizoen liep vrijwel synchroon voor beide spreeuwenparen in 2000. Eén paar in een spreeuwenkast produceerde uit vier eieren vier uitgevlogen jongen. Het andere paar, in een steenuilenkast, legde vijf eieren. Eén van de vijf halfvolgroeide jongen ging dood, vier vlogen succesvol uit. Veel voer werd verzameld in de door rupsen geteisterde eiken op de houtwal.

Zwarte Kraai

In 1999 zaten twee paar Zwarte Kraaien in een houtwal op minder dan 500 meter van mijn erf. Op 15 april bevatte het ene nest drie, het andere vijf eieren. Op 25 april waren beide nesten intact maar leeg, er waren geen alarmerende kraaien aanwezig. Het is vrijwel zeker dat een van de paren een vervolglegsel produceerde in een van de beuken in de tuin. Van dit legsel vloog minstens één jong uit. In 2000 bouwde (waarschijnlijk) dit paar een nest op 40 meter afstand van mijn erf. Vier eieren resulteerden in vier jongen die op 14 mei halfvolgroeid waren. In de

Koolmees met draaihals, een zogenaamde sterrenkijker. Vlagtwedde juni 2000.

Foto Leon Luijten

regenrijke dagen tussen 14 en 19 mei gingen twee van de jongen dood. Twee jongen (geringd) vlogen uit en waren eind februari nog steeds onder begeleiding van de ouders in het territorium aanwezig.

Vink

De vier nestelpogingen van de Vinken, in beide jaren samen, leverde twee keer succes op. Eenmaal ging een nest verloren doordat het uit de boom waaide. Het legsel in het andere nest is vermoedelijk gepreedeerd.

Conclusie

In een klein terrein als een tuin komen maar weinig soorten en paren tot broeden. Het aantal broedpogingen kan echter hoog oplopen. Per

uitgevlogen jongen (het broedsel is dan al succesvol uitgevlogen) gepakt worden ("maar onze kat doet dat niet"). Hoewel de steekproef klein is, lijken onder andere Winterkoningen en Witte Kwikstaarten de pisang te zijn als er katten in de buurt zijn. Het vernietigen van broedbiotoop (weghalen van bruidssluier, herbouwen van een schuurtje en het op orde brengen van de tuin) zal ook gevolgen hebben voor vestiging van soorten.

Wil je ook eens wat beter naar het broedsucces van vogels kijken? Bel me gerust of neem contact op met Frank Majoor, coördinator van het nestkaartenproject van SOVON.

De kat van de burens is altijd een geweldige grondpredator, Groningen, aug. 2000.

Foto Vera Jongman

soort en van jaar tot jaar kan het broedsucces sterk verschillen. Omdat je er met je neus bovenop staat is het broedsucces goed te bepalen en zijn oorzaken van mislukking vaak te achterhalen. Dit in tegenstelling tot onderzoek in grote, onoverzichtelijke en moeilijk toegankelijke terreinen.

De oorzaken van mislukken zijn soms natuurlijk, zoals het uitwaaien van slecht gebouwde nesten en predatie door Vlaamse Gaaien. Predatie in de broedtijd door Sperwer, vos en muizen heb ik niet kunnen vaststellen. Een deel van de jongen kan succesvol uitvliegen, terwijl er ook jongen zijn in dat nest die het van nature niet redden. Minder natuurlijke oorzaken van mislukking komen ook geregeld voor. Hierbij spelen katten een niet te onderschatten rol omdat ook reeds

Literatuur

Broednieuws, 1999. Nestsucces van de Nederlandse broedvogels 1994-1999. Broednieuws 9, rondschrijven Nestkaartenproject, SOVON, Beek-Ubbergen.

*Leon Luijten
Barlagerveldweg 5
9541 XR Vlagtwedde
0599-312081*

